

Hendrik Samuel Houthakker

31 december 1924 – 15 april 2008

Nationaal Archief/Spaarnestad, Photo/Anefo/Joost Evers

H.S. Houthakker ontvangt eredoctoraat in Amsterdam, 17 januari 1972.

Op 15 april 2008 overleed te Lebanon, in New Hampshire in de Verenigde Staten, Hendrik Samuel Houthakker, sinds 1972 correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). Henk Houthakker werd op oudejaarsdag 1924 te Amsterdam geboren als eerste zoon van Bernard Houthakker en Marion Lichtenstein. Bernard Houthakker was een gerenommeerd kunsthandelaar, vooral bekend om zijn collectie tekeningen van oude Hollandse meesters. Deze kunsthandel was in 1909 aan de Nieuwezijds Voorburgwal 332 gevestigd en verhuisde in 1926 naar Rokin 98; daar is het bedrijf tot 1996 door zijn tweede zoon, Lodewijk, voortgezet. Het gezin Houthakker woonde aan de Herengracht 417. In dit huis is Lodewijk heel zijn leven blijven wonen en van daaruit heeft hij, na de opheffing van de zaak, de kunsthandel nog enkele jaren op kleine schaal voortgezet.

Het gezin Houthakker heeft de bezetting en de Jodenvervolgning overleefd, de ouders in Theresienstadt, als leden van de geprivilegieerde Barneveldgroep, de twee zoons ondergedoken op het platteland, in Bunnik en Odijk. Na de oorlog ging Hendrik in september 1945 economie studeren aan de Gemeente Universiteit van Amsterdam. Vier jaar later, op 27 september 1949, behaalde hij het doctoralexamen, en wel *cum laude*. Vrijwel onmiddellijk daarna ging hij in Engeland werken bij het Department of Applied Economics van de universiteit van Cambridge, dat onder leiding stond van Richard Stone. Binnen een jaar publiceerde hij in *Economica* het artikel 'Revealed preference and the utility function' (*Economica* N.S., 1950, vol. 17, pp. 159-174). Dit zuiver theoretische artikel bracht de leer van de *revealed preference* van Paul Samuelson en de klassieke nutstheorie van John Hicks langs axiomatische weg met elkaar in overeenstemming. Het maakte de toen 26-jarige Houthakker op slag beroemd. Hij vertrok in 1952 naar de Verenigde Staten, waar hij eerst twee jaar was verbonden aan de Cowles Commission, destijds ondergebracht bij de universiteit van Chicago, en daarna, van 1954 tot 1958, aan de universiteit van Stanford waar hij econometrie doceerde. Tijdens deze laatste periode verbleef hij veelvuldig als gasthoogleraar aan andere universiteiten, en toen hij ten slotte te gast was in Harvard, kon hij er blijven. Tot zijn pensionering in 1994 is hij zesendertig jaar aan Harvard University verbonden gebleven, laatstelijk als Henry Lee Professor of Economics.

Twintig jaar lang, van 1971 tot 1991, was hij ook de toegewijde redacteur van *The Review of Economics and Statistics*, het gerenommeerde economische tijdschrift van Harvard.

Van 1949 tot 1987, gedurende bijna veertig jaar, publiceerde Houthakker meer dan zeventig wetenschappelijke artikelen, vaak in vooraanstaande tijdschriften, voor een groot deel (maar niet alleen) over consumentengedrag. Zijn belangrijke debuut in de wiskundig-economische theorie is al genoemd; in 1949, nog vóór zijn afstuderen in Amsterdam, had hij al in het Nederlandse tijdschrift *De Economist* een artikel gepubliceerd over de consumentenmarkt voor elektriciteit ('Afzet en prijsvorming van electriciteit voor woningen', *De Economist*, vol. 97, pp. 485-505). Wat opvalt is de empirische invalshoek, die destijds nog geen gemeengoed was. Die staat ook voorop in het boek uit 1955 over de econometrische analyse van huishoudrekeningen, dat het resultaat was van zijn samenwerking met Sigbert Jon Prais in Cambridge (*The analysis of family budgets*, Cambridge University Press, 1955). Vraagstudies zouden tot rond 1970 zijn favoriete onderzoeksterrein blijven; ongeveer een derde van zijn publicaties is er aan gewijd. Daarbij worden artikelen over de wiskundig-economische theorie afgewisseld met louter empirische studies; karakteristiek voor Houthakkers werk is de combinatie van beide benaderingen. In zijn theoretische werk ontleent hij argumenten aan de empirie, in zijn empirische studies maakt hij gebruik van theoretische inzichten. Later ontvouwde hij een ruimere belangstelling, met een voorkeur voor de toepassing van de wiskundige economie en de econometrie op een ruime waaier aan praktische problemen, van consumentengedrag tot inflatie, speculatie op de termijnmarkt en de financiering van het wegennet.

Wij noemen enkele karakteristieke publicaties. De eerste is 'Additive Preferences' uit 1960 (*Econometrica*, vol. 28, pp. 244-256, met een erratum in vol.30, pp. 633). Houthakker behandelt een theoretisch vraagstuk uit de wiskundig-economische leer van het consumentengedrag, maar ontleent daarbij voortdurend argumenten aan de bevindingen van recente empirische studies. Enkele jaren later schrijft hij met Lester Taylor *Consumer demand in the United States 1929-1970, analysis and projections* (Harvard University Press, 1966). Dit boek zou in opeenvolgende edities uitgroeien tot een standaardwerk dat de theorie van het consumentengedrag combineert met empirische studies. Na zijn emeritaat keert Houthakker tot dit onderwerp terug, en in zijn laatste jaren werkte hij nog aan de derde editie van dit boek, die kort na zijn dood verscheen.

Dan is er uit 1969 op het gebied van de internationale handel een econometrische analyse van de in- en uitvoer van een groot aantal ontwikkelde landen waarvoor hij prijs- en inkomenselasticiteiten schatte ('Income and price elasticities in world trade', met Stephen P. Magee, *The Review of Economics and Statistics*, vol., 60, pp. 111-125). De uitkomsten leren onder meer dat het aandeel van de industriële landen in de in- en uitvoer van de Verenigde Staten zal toenemen, met mogelijk een verslechtering van de betalingsbalans die een gevaar voor de koers van de dollar zou betekenen. In dat licht analyseert hij tien jaar later, in 1978, het vraagstuk van de juiste wisselkoers waarvoor hij een aangrijpingspunt vindt bij de koopkracht verhoudingen tussen landen ('Purchasing power parity as an approximation to the equilibrium exchange ratio', *Economics Letters*, vol. 1, pp. 27-31). In 1980 keert hij terug naar het onderwerp van zijn allereerste publicatie, de consumentenvraag naar elektriciteit ('Residential electricity revisited', *The Energy Journal*, vol. 1, pp. 29-41), en twee jaar later uit hij, in een wetenschappelijke bijdrage, zijn analytisch onderbouwde bezorgdheid over de voortdurende uitbreiding van telkens nieuwe financiële instrumenten ('The extension of futures trading to the financial sector', *Journal of Banking and Finance*, vol. 6, pp. 37-47). Uit al dit werk blijkt zijn verrassende veelzijdigheid, zijn beheersing van de wiskundige theorie en zijn grote eerbied voor feiten.

Houthakker, die de Amerikaanse nationaliteit verwierf, heeft zich ook buiten het academisch milieu geroerd. In 1966-67 was hij als *senior economist* verbonden aan het Council of Economic Advisors to the President (CEA), en in 1969 was hij zelf een van de drie *advisors* van president Richard Nixon. Houthakker was ook verbonden aan het American Enterprise Institute, een ideologisch conservatieve denktank in Washington DC. Onder auspiciën van dit instituut publiceerde hij in 1987 nog 'The ups and downs of oil', (pp. 153-179 in Ph. Cagan, ed., *Deficits, Taxes and Economic Adjustments*). Deze toegankelijk geschreven publicatie toont Houthakkers belangstelling voor beleidsvraagstukken en zijn sympathie voor de republikeinse opvattingen. Dat geldt ook voor zijn uitgebreide en kritische bespreking van een door Franklin M. Fisher geredigeerde bundel over het Amerikaanse antitrustbeleid rond IBM, waar Houthakker als lid van CEA zijdelings mee te maken had (*Journal of Political Economy*, vol. 93, 1985, pp. 618-622). Hier houdt Houthakker een analytisch gefundeerde pleidooi voor een krachtig antitrustbeleid omwille van een gezonde sociaaleconomische ontwikkeling die de maatschappelijke welvaart bevordert. Veel later, in 1991, geeft hij in een geheel andere context

blijk van maatschappelijke betrokkenheid door een rol van belang spelen bij een symposium dat door het Vaticaan werd gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest van de Encycliek *Rerum Novarum* van Paus Leo XIII.

De contacten van Houthakker met de rooms-katholieke kerk waren een gevolg van zijn huwelijk. Hij trouwde in 1956 met Anna-Teresa Tymieniecka (1923), een Poolse filosofe; zij zouden drie kinderen krijgen. Anna Tymieniecka was later de oprichter en Permanent President van het *World Phenomenology Institute* te Hanover (New Hampshire), niet zonder banden met Harvard. Zij leidt het instituut tot vandaag de dag (2013), haar hoge leeftijd ten spijt. In 1965 redigeerde zij een vriendenboek voor haar landgenoot en vakgenoot op het terrein van de formele logica Józef Maria Bochenski. Hierin schreef ook Houthakker een hoofdstuk, waarin hij voortbouwt op zijn axiomatisch werk over het consumentengedrag uit 1950 en laat zien hoe nauw formele logica en theorievorming samenhangen, ook in de economie. Zijn empirische voorbeelden haalt hij uit zijn eigen onderzoek van het consumentengedrag ('On the logic of preference and choice', in: A.T. Tymieniecka met medewerking van C. Parsons, *Contributions to Logic and Methodology in honor of J.M. Bochenski*, North-Holland, Amsterdam, 1965). Houthakker maakte ook deel uit van de commissie die de uitgave van dit boek mogelijk maakte. Wellicht illustreert deze samenwerking dat de Houthakkers ook intellectueel verbonden waren.

In haar Poolse tijd, was Anna-Teresa Tymieniecka bevriend met Karol Wojtyła (zij vertaalde een van zijn boeken in het Engels) en na zijn huwelijk deelde Houthakker in deze vriendschap. Hij nodigde Wojtyła, toen nog aartsbisschop van Krakau en een van de kardinalen van Polen, uit naar Harvard te komen. Houthakker introduceerde hem bij die gelegenheid al als een mogelijke toekomstige paus. Hierin kreeg hij gelijk in 1978, toen Wojtyła tot paus werd gekozen en de naam Johannes Paulus II aannam. De vriendschap met de Houthakkers duurde voort (zie Houthakkers bemoeienis met het Vaticaanse symposium van 1991) en in 2003 werd Hendrik Houthakker benoemd tot Commandeur met Ster in de Pauselijke Orde van de Heilige Gregorius.

Houthakker ontving ook een reeks academische onderscheidingen. Hij werd in 1963 onderscheiden met de John Bates Clark medaille van de American Economic Association, hij was in 1967 President van de Econometric Society en in 1972 vicepresident van de American Economic Association, die

hem twintig jaar later tot *distinguished member* benoemde. Hij was lid van de National Academy of Sciences en van de American Academy of Arts and Sciences, en ontving eredoctoraten van de Universiteit van Amsterdam (1972) en van Fribourg (Zwitserland). In 1992 werd hij geëerd met een vriendenboek onder redactie van L. Philips en L.D. Taylor (*Aggregation, Consumption and Trade: essays in honor of H.S. Houthakker*, Kluwer) met bijdragen van onder meer Paul A. Samuelson en A.P. Barten. Dit boek bevat ook een viertal niet eerder gepubliceerde bijdragen door Houthakker waaronder zijn Presidential Address voor de Econometric Society uit 1967.

Hoewel hij van tijd tot tijd voor familiebezoek naar ons land terugkeerde, heeft Houthakker praktisch heel zijn volwassen leven in de Verenigde Staten doorgebracht, met de Amerikaanse nationaliteit, verbonden aan een Amerikaanse Universiteit, en voluit participierend in de Amerikaanse samenleving en de Amerikaanse politiek. Hij was in hart en nieren econoom, een intellectueel met een onlesbare belangstelling voor allerlei praktische vraagstukken uit de economische werkelijkheid, en de wiskunde en econometrie waarvan hij zich met meesterschap bediende, kwamen in zijn werk nooit op de eerste plaats: *art for art's sake* was hem vreemd. Vakgenoten getuigen van zijn grote werklust, zijn perfectionisme en verlangen naar uiterste precisie; leerlingen van zijn betrokkenheid en hulpvaardigheid.